

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ**

-----***-----

**TRANG PHỤC TRUYỀN THÔNG NGƯỜI DAO
QUẦN CHỆT XÃ THẠCH KIỆT, HUYỆN TÂN
SƠN, TỈNH PHÚ THỌ**

Giảng viên hướng dẫn : Th.S CHỦ THỊ THU HÀ

Sinh viên thực hiện : PHAN THỊ THU HƯỜNG

HÀ NỘI - 2014

LỜI CẢM ƠN

Tìm hiểu về *Trang phục truyền thống của người Dao Quần Chẹt xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ* là một công việc quan trọng và cần thiết, song đòi hỏi sự dày công tìm tòi, khám phá và xử lý tài liệu... Để hoàn thành được bài khóa luận với đề tài trên, ngoài sự nỗ lực của bản thân, tôi xin được gửi lời cảm ơn chân thành nhất tới Ths. Chủ Thị Thu Hà các thầy cô giáo trong khoa Văn hóa dân tộc thiểu số đã hướng dẫn đề tài cho tôi, cảm ơn UBND xã Thạch Kiệt, cộng đồng người Dao Quần Chẹt khu Minh Nga, khu Lóng 1 và Lóng 2 đã tạo điều kiện cung cấp cho tôi những tư liệu quý báu.

Tuy nhiên vì điều kiện thời gian có hạn, cùng những hạn chế về mặt kiến thức bài khóa luận của tôi còn nhiều thiếu sót. Vì vậy, rất mong quý thầy cô cùng bạn đọc đóng góp ý kiến để bài khóa luận của tôi được hoàn thiện hơn.

Xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, ngày 10 tháng 2 năm 2014

Sinh viên thực hiện

Phan Thị Thu Hương

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	5
1. Lý do chọn đề tài	5
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề:	6
3. Mục đích nghiên cứu	8
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	9
5. Phương pháp nghiên cứu	9
6. Đóng góp của khóa luận	10
7. Nội dung và bố cục của khóa luận	10
Chương 1. Đặc điểm tự nhiên, xã hội và khái quát về người Dao Quần Chẹt xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ	10
1.1. Đặc điểm tự nhiên, xã hội của xã Thạch Kiệt	11
1.1.1. Đặc điểm tự nhiên	11
1.1.2. Đặc điểm kinh tế- xã hội	15
1.2. Khái quát về người Dao Quần Chẹt ở xã Thạch Kiệt	18
1.2.1. Nguồn gốc, lịch sử cư trú	18
1.2.2. Dân số và sự phân bố dân cư	21
1.2.3. Khái quát về đời sống văn hóa	22
Tiểu kết chương 1	31
Chương 2. Trang phục truyền thống của người Dao Quần Chẹt xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ.	33
2.1. Những vấn đề chung về trang phục	33
2.2. Quá trình tạo ra bộ trang phục	34
2.2.1. Trồng bông và thu hoạch	34
2.2.2. Bán bông và mua vải	35
2.2.3. Chế biến cao chàm và nhuộm vải	35
2.2.4. Cắt may và trang trí y phục	36

2.2.5. Vai trò của phụ nữ trong quá trình làm ra trang phục	37
2.3. Các loại hình trang phục	38
2.3.1. Y phục	39
2.3.2. Đồ trang sức	49
2.4. Một số giá trị của trang phục.	50
2.4.1. Giá trị sử dụng	50
2.4.2. Giá trị thẩm mỹ	51
2.4.3. Giá trị xã hội	53
2.4.4. Giá trị văn hoá lịch sử	53
Tiểu kết chương 2	54
Chương 3. Sự biến đổi của trang phục người Dao Quần Chẹt ở xã Thạch Kiệt và những vấn đề đặt ra hiện nay	57
3.1. Sự biến đổi của trang phục người Dao Quần Chẹt ở xã Thạch Kiệt.....	57
3.1.1. Biến đổi trong quá trình tạo ra trang phục	57
3.1.2. Biến đổi trong cách sử dụng trang phục	58
3.2. Nguyên nhân biến đổi	60
3.3. Một số vấn đề đặt ra hiện nay đối với việc bảo tồn và phát huy giá trị của bộ trang phục truyền thống	64
3.4. Một số khuyến nghị về giải pháp	65
KẾT LUẬN	69
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	72
PHỤ LỤC	74

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Mỗi một tộc người trên thế giới đều mang một sắc thái văn hóa riêng, rất độc đáo. Đất nước Việt Nam với 54 tộc người anh em là 54 bản sắc khác nhau, những nét riêng đó hòa vào nhau tạo nên bản sắc của dân tộc Việt Nam. Những sắc thái văn hóa riêng đó chính là trang phục, ngôn ngữ, phong tục tập quán,... Trong các sắc thái văn hoá đó, trang phục là dấu hiệu cơ bản và quan trọng để nhận biết tộc người này với tộc người khác khi chúng ta có dịp tiếp xúc. Trang phục chính là một nét đẹp văn hóa của mỗi tộc người.

Trang phục truyền thống của họ không chỉ có giá trị sử dụng mà còn thể hiện giá trị văn hóa, tín ngưỡng và thẩm mỹ. Việc tìm hiểu trang phục truyền thống của người Dao Quần Chẹt nơi đây cũng chính là góp phần tìm ra thứ ngôn ngữ riêng trong văn hóa của cộng đồng người Dao xã Thạch Kiệt nơi đây. Bộ trang phục của người Dao Quần Chẹt chính là một nét đẹp đó.

Ngày nay, trong sự nghiệp xây dựng đất nước, xây dựng nền văn hóa mới, con người mới xã hội chủ nghĩa, sẽ là thiếu sót nếu không tiếp cận với văn hóa cổ truyền, lấy văn hóa truyền thống của dân tộc là một trong những cơ sở quan trọng để xây dựng, bảo tồn, và phát triển. Dưới sự lãnh đạo của Đảng và chính quyền, các dân tộc được bình đẳng, tự do, mối quan hệ giữa đồng bào Dao Quần Chẹt và các dân tộc anh em được mở rộng. Văn hóa Dao hòa nhập vào văn hóa Tổ quốc Việt Nam thống nhất. Đặc biệt trong bối cảnh nước ta đang tiến hành công cuộc xây dựng đất nước theo hướng “toàn cầu hóa” công nghiệp hóa, hiện đại hóa, sự giao lưu hội nhập trong nước và quốc tế thì các yếu tố kinh tế, văn hóa- xã hội lại có tác động lớn đến văn hóa của các dân tộc nói chung và đồng bào Dao Quần Chẹt nói riêng. Đó là quy luật tất yếu của lịch sử, cũng là tiền đề kinh tế- xã hội cho quá trình hình

thành và phát triển các mối quan hệ văn hóa giữa các dân tộc. Toàn cầu hóa đang là xu thế lớn tác động trực tiếp và sâu rộng đến mọi lĩnh vực đời sống văn hóa. Đó là quá trình giao lưu, trao đổi, hội nhập và cả đấu tranh tự nhiên giữa các nền văn hóa. Thông qua các hình thức liên kết kinh tế, chuyển giao công nghệ, luân chuyển vốn và mở rộng thị trường, các nền văn hóa khác nhau có điều kiện giao lưu, truyền bá, lan tỏa và ảnh hưởng lẫn nhau làm cho văn hóa thêm phong phú đa dạng. Bên cạnh những yếu tố tích cực thì toàn cầu hóa còn tồn tại nhiều yếu tố hạn chế như hiện tượng đồng hóa văn hóa, sự tiếp thu các yếu tố văn hóa không có chọn lọc sẽ dẫn đến nguy cơ mất dần bản sắc văn hóa truyền thống dân tộc, các yếu tố văn hóa ngoại lai lấn át các yếu tố văn hóa truyền thống mà hệ lụy của nó là sự chỗi từ văn hóa truyền thống .

Trang phục truyền thống của người Dao Quần Chẹt ở Minh Nga, xã Thạch Kiệt cũng bị chi phối bởi quy luật đó. Trang phục truyền thống của đồng bào Dao Quần Chẹt cũng đang đứng trước nguy cơ bị lai căng và mất bản sắc. Hiện nay, đồng bào ăn mặc giống người Kinh, còn có hiện tượng đua đòi ăn mặc theo mốt. Do vậy, việc tìm hiểu đề tài “Trang phục truyền thống của người Dao Quần Chẹt xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ” cũng góp phần vào việc lưu giữ những nét đẹp văn hóa truyền thống của người Dao Quần Chẹt xã Thạch Kiệt trên cơ sở tiếp thu có chọn lọc những giá trị văn hóa mới trong cuộc sống hiện đại, góp phần thực hiện nghị quyết Trung ương 5, khóa VIII của Đảng về bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa truyền thống, xây dựng nền văn hóa Việt Nam “tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc”.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề:

Qua các thời kì lịch sử, người Dao được biết đến qua các công trình nghiên cứu văn hóa học và dân tộc học.

Người đầu tiên nghiên cứu và giới thiệu các ngành Dao là nhà bác học Lê Quý Đôn (1726- 1784). Trong tác phẩm *Kiến văn tiểu lục* (1778), nhà bác

học Lê Quý Đôn đã đề cập đến một số nhóm người Man (Dao), người Miêu, người Cao Lan ở Tuyên Quang. Lê Quý Đôn không chỉ giới thiệu các ngành Dao mà còn giới thiệu cả phong tục, tập quán địa bàn cư trú của họ.

Tiêu biểu cho cho một số tác phẩm nghiên cứu cơ bản và toàn diện về người Dao ở Việt Nam có “*Người Dao ở Việt Nam*” của Bé Viết Đăng, Nông Trung, Nguyễn Khắc Tụng, Nguyễn Nam Tiến (1971). Các tác giả đã cung cấp bức tranh tổng thể về lịch sử, văn hóa của người Dao ở Việt Nam từ các vấn đề chung (dân số, tộc danh, nguồn gốc lịch sử phân loại các ngành Dao) đến các hình thái kinh tế đến văn hóa vật chất , sinh hoạt xã hội, một số tục lệ chủ yếu cũng như giới thiệu về tôn giáo, tín ngưỡng, văn học- nghệ thuật dân gian, tri thức dân gian, những đổi mới trong đời sống sinh hoạt của dân tộc Dao từ sau cách mạng tháng Tám năm 1945.

Nghiên cứu về văn hóa của người Dao còn phải kể đến các tác phẩm như: *Các dân tộc ít người ở Việt Nam* (các tỉnh phía Bắc) của Viện nghiên cứu dân tộc học; *Văn hóa các dân tộc vùng Đông Bắc Việt Nam* của tác giả Hoàng Nam; *Thử bàn về nguồn gốc người Dao* của tác giả Trần Quốc Vượng; *Người Dao ở Việt Nam* của các tác giả Bé Viết Đăng, Nguyễn Khắc Phụng, Nông Trang, Nguyễn Nam Tiến; *Nhà cửa của người Dao xưa và nay* của tác giả Nguyễn Khắc Tụng;... Các luận án tiến sĩ, luận văn thạc sĩ, khóa luận tốt nghiệp đại học. Những tác phẩm nghiên cứu của các học giả đi trước đã giúp tác giả khóa luận có cái nhìn toàn diện, sinh động về những nét văn hóa đặc sắc, đa dạng của người Dao ở Việt Nam cũng như có dịp tìm hiểu sâu hơn về một số nhóm Dao trong đó có người Dao Quần Chẹt..

Riêng nghiên cứu về trang phục của người Dao cũng đã có nhiều tác phẩm như: *Trang phục cổ truyền của người Dao ở Việt Nam* của hai tác giả Nguyễn Khắc Tụng và Nguyễn Anh Cường. Hai tác giả đã trình bày đầy đủ và chi tiết những đặc điểm trong trang phục truyền thống của các nhóm Dao ở

Việt Nam, từ y phục hàng ngày, y phục trong cưới xin, tang ma, tín ngưỡng cho đến đồ trang sức. Trong đó, hai tác giả cũng trình bày chi tiết về trang phục của người Dao Quần Chẹt ở Việt Nam nói chung

Người Dao Quần Chẹt ở Vĩnh Phúc của tác giả Nguyễn Ngọc Thanh đã nghiên cứu một cách tổng quát về người Dao Quần Chẹt ở Vĩnh Phúc từ các hoạt động kinh tế, văn hóa vật chất, văn hóa tinh thần, đến cấu trúc xã hội. Trong đó tác giả cũng đề cập đến trang phục của người Dao Quần Chẹt ở phạm vi tỉnh Vĩnh Phúc...

Những kết quả và thành công từ các công trình nghiên cứu về trang phục của các học giả đi trước đã giúp cho chúng tôi thấy được những giá trị đặc sắc trong trang phục truyền thống của người Dao Quần Chẹt ở Việt Nam nói chung, giúp chúng tôi có cái nhìn so sánh để thấy được những tương đồng trong trang phục của người Dao Quần Chẹt ở Việt Nam. Tuy nhiên, mỗi nhóm Dao ở từng địa phương lại có những nét văn hóa khác biệt. Trong số các công trình nghiên cứu về người Dao Quần Chẹt ở Việt Nam, chưa có công trình nghiên cứu sâu về người Dao Quần Chẹt ở Tân Sơn, Phú Thọ, cũng như nghiên cứu về trang phục truyền thống của họ. Vì vậy, khóa luận “Trang phục truyền thống của người Dao Quần Chẹt xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ” mong muốn được đóng góp một phần tư liệu về vấn đề này.

3. Mục đích nghiên cứu

Khóa luận được thực hiện nhằm mục đích:

Tìm hiểu về trang phục truyền thống của người Dao Quần Chẹt xã Thạch Kiệt để thấy được những giá trị và bản sắc văn hoá riêng của cộng đồng người Dao nơi đây thông qua bộ trang phục. Thấy được sự biến đổi của bộ trang phục truyền thống cũng như nhu cầu sử dụng bộ trang phục truyền thống của người Dao xã Thạch Kiệt trong bối cảnh hiện nay.

Từ sự biến đổi, đề tài bước đầu phân tích và chỉ ra một số nguyên nhân cơ bản dẫn đến sự biến đổi. Đồng thời đưa ra những khuyến nghị để góp phần giữ gìn và phát huy bộ trang phục truyền thống trong đời sống văn hoá của cộng đồng người Dao Quần Chẹt ở xã Thạch Kiệt.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

4.1. Đối tượng nghiên cứu

Trang phục cổ truyền và sự biến đổi trong sử dụng trang phục hiện nay của người Dao Quần Chẹt ở xã Thạch Kiệt là đối tượng nghiên cứu chính của đề tài.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

Trang phục của người Dao Quần Chẹt bao gồm: y phục và trang sức. Nhưng đề tài chỉ tập trung đi sâu nghiên cứu y phục của người Dao nơi đây, còn trang sức chỉ nêu điểm qua.

Hiện nay, người Dao Quần Chẹt ở xã Thạch Kiệt định cư ở 3 khu là: Minh Nga, Lóng 1 và Lóng 2. Tuy nhiên, do hạn chế về thời gian nghiên cứu nên đề tài tập trung điền dã ở địa bàn chính là khu Minh Nga, nơi có đông người Dao Quần Chẹt sinh sống hơn. Các khu còn lại chỉ nghiên cứu tham khảo để có sự so sánh, đối chiếu một cách toàn diện hơn.

Về thời gian nghiên cứu, đề tài tập trung nghiên cứu trong khoảng thời gian trước và sau đổi mới đến nay.

5. Phương pháp nghiên cứu

Đề tài sử dụng chủ yếu phương pháp điền dã dân tộc học với các kỹ thuật: tham dự, quan sát, ghi chép, phỏng vấn sâu,... để thu thập tư liệu thực tế.

Đề tài cũng kế thừa các tài liệu nghiên cứu của các tác giả đi trước để có sự so sánh đối chiếu tìm ra những điểm tương đồng và khác biệt của người Dao Quần Chẹt xã Thạch Kiệt.

Đề tài cũng bước đầu sử dụng phương pháp điều tra xã hội học bằng bảng hỏi để thu thập những số liệu có tính chất định lượng về sự biến đổi.

Các phương pháp miêu tả, so sánh, phân tích, tổng hợp... đã được sử dụng để hoàn thành bài nghiên cứu này.

6. Đóng góp của khóa luận

Kết quả nghiên cứu khóa luận góp phần bổ sung tư liệu cho bức tranh nghiên cứu về trang phục truyền thống của người Dao Quần Chẹt ở Việt Nam nói chung và người Dao Quần Chẹt ở xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ nói riêng.

Việc tìm hiểu thực trạng biến đổi trong quá trình sử dụng trang phục truyền thống hiện nay của người Dao ở xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ cũng như việc chỉ ra một số nguyên nhân dẫn đến biến đổi sẽ là cơ sở để đưa ra một số giải pháp tham khảo nhằm bảo tồn và phát huy giá trị của bộ trang phục truyền thống của người Dao Quần Chẹt ở xã Thạch Kiệt trong bối cảnh hiện nay.

7. Nội dung và bố cục của khóa luận

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo và phụ lục, khóa luận được chia làm ba chương,:

Chương 1: Đặc điểm tự nhiên, xã hội và khái quát về người Dao Quần Chẹt xã Thạch Kiệt

Chương 2: Trang phục truyền thống của người Dao Quần Chẹt xã Thạch Kiệt và một số giá trị

Chương 3: Sự biến đổi của trang phục người Dao Quần Chẹt xã Thạch Kiệt và những vấn đề đặt ra hiện nay

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban chấp hành UBND xã Thạch Kiệt, *Báo cáo quy hoạch phát triển nông lâm nghiệp, thủy sản xã Thạch Kiệt huyện Tân Sơn giai đoạn 2010-2020*.
2. *Cộng đồng các dân tộc Việt Nam (5/2010)*, Tài liệu Đại hội đại biểu các dân tộc thiểu số Việt Nam lần thứ nhất, NXB Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
3. Bé Viết Đăng, Nguyễn Khắc Tụng, Nông Trung, Nguyễn Nam Tiến, *Người Dao ở Việt Nam (1971)*, NXB Khoa học xã hội, Hà Nội.
4. Đảng ủy xã Thạch Kiệt, *Lịch sử hình thành Đảng bộ xã Thạch Kiệt 2010*.
5. Đảng ủy xã Thạch Kiệt, *Báo cáo tình hình thực hiện nhiệm vụ phát triển kinh tế- xã hội, an ninh- quân sự địa phương 2012*.
6. Trần Thu Hiếu, *Văn hóa vật chất của người Dao Quần Chẹt ở xã Võ Miếu, huyện Thanh Sơn, tỉnh Phú Thọ*, Luận văn tập sự tại Viện Dân tộc học năm 2005.
7. Lê Quý Đôn, *Kiến văn tiểu lục (Nguyễn Trọng Diễm dịch)*, NXB trẻ, Hà Nội.
8. Nguyễn Mạnh Hùng, *Lễ cưới người Dao Nga Hoàng (2013)*, NXB Văn hóa thông tin, Hà Nội.
9. Trương Thị Thanh Huyền, *Bước đầu tìm hiểu trang phục cổ truyền của người Dao Tiền ở huyện Chiêm Hóa, tỉnh Tuyên Quang*, Trường đại học Văn hóa Hà Nội, Khóa luận tốt nghiệp cử nhân năm 1997.
10. Chảo Văn Lâm, *Lễ cưới người Dao Đỏ xã Thanh Kim, huyện Sa Pa, tỉnh Lào Cai và nhữn biến đổi trong môi trường xã hội ngày nay*. Trường Đại học Văn hóa Hà Nội. Khóa luận tốt nghiệp cử nhân năm 2010.

11. Trần Hữu Sơn (chủ biên), *Sách cổ người Dao* (12/2009), NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
12. Nguyễn Ngọc Thanh, *Người Dao Quần Chẹt ở Vĩnh Phúc*, Đề tài tiềm năng của Viện Dân tộc học năm 2004.
13. Ngô Đức Thịnh, *Trang phục cổ truyền các dân tộc Việt Nam* (2000). NXB Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
14. Nguyễn Khắc Tụng, Nguyễn Anh Cường, *Trang phục cổ truyền của người Dao ở Việt Nam* (2011), NXB Văn hóa- thông tin, Hà Nội.
15. Trần Quốc Vượng (chủ biên), *Cơ sở văn hóa Việt Nam* (2008), NXB Giáo dục, Hà Nội.
16. Viện dân tộc học, *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Bắc)*(1978), Nhà xuất bản khoa học xã hội, Hà Nội. (phần dân tộc Dao, trang 311- 336).
17. Viện dân tộc học, *Các dân tộc thiểu số Việt Nam thế kỉ XX* (2011), Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, Hà Nội.
18. V. Pê- tê-lin, *Hoa văn trên vải các Dân tộc thiểu số vùng Đông Bắc Bắc Bộ Việt Nam* (2003), NXB Mỹ thuật, Hà Nội.
19. Vũ Thị Uyên, *Biến đổi trong hôn nhân và ảnh hưởng của nó tới văn hóa gia đình người Dao Quần Chẹt xã Ba Vì, huyện Ba Vì, tỉnh Hà Tây*. Trường đại học Văn hóa Hà Nội. Khóa luận tốt nghiệp cử nhân.